

Multiculturalismul și Republica Moldova. Probleme. Soluții

Valentina ENACHI

Motto: „Cel din urmă și cel mai înalt scop al societății este acordul deplin și consensul între toți membrii posibili ai ei.”

J.G. Fichte, *Trei scrieri despre cărturar*

Multiculturalism - este un termen utilizat de curând în studiile culturale. Conceptul analizează societățile ca sumă de tradiții și practici culturale distincte, adesea asociat cu diferitele componente etnice ale formațiunii sociale luate ca întreg. Cultura română s-a format pe parcursul istoriei asimilând diferite influențe spirituale. Filosofia culturii subliniază aportul culturii romane, care a adus în Dacia cumpănirea și realismul. Biserica bizantină a format poporul român, confirmând influența greacă asupra sa. Aportul Bizanțului asupra conștiinței românilor a fost analizat detaliat de către N. Iorga. Școlile grecești, în perioada fanariotă, au răspândit gustul literar în societatea românească, au dezvoltat și au alimentat literatura. Prin traduceri grecești, românii au cunoscut inițial cultura franceză, care a occidentalizat civilizația, cultura și limba română. Cultura germană l-a format pe Titu Maiorescu și a avut un puternic imbold creativ asupra lui Eminescu. În cursul istoriei sale poporul nostru a împrumutat de la popoarele învecinate și le-a împrumutat obiceiuri și înclinații, dar cultura lui a fost distinctă și profund originală. Este recunoscut faptul că fiecare cultură este alcătuită, în parte, din elemente recepționate din alte culturi, iar fiecare element împrumutat este adaptat nevoilor particulare și necesităților locale. Fiecare cultură este unică în felul său. Am inserat aceste notițe asupra culturii românești pentru a delimita conceptul de influențe, pe care le suferă orice cultură vie și multiculturalismul, pe care îl analizăm în comunicarea de față.

Republica Moldova este un stat în care au coexistat națiuni diferite. Majoritatea au fost românii basarabeni. Așa, spre exemplu, în secolul al XIX-lea, conform surselor oficiale, 47,6% erau români, ucrainenii constituiau 19,6%, iar 8% ruși, 11% evrei. În secolul al XX-lea, în anii '30 a crescut populația românească, care a constituit 56,2%, ucrainenii 12,3%. Conform rezultatelor recensământului din 1989, pe teritoriul Republicii Moldova, principalele etnii au fost următoarele: ucrainenii 13,8%, rușii 13%, bulgarii 2%, găgăuzii 3,5%, evreii 1,5% 12000 romi. 64% din populație îl constituiau românii basarabeni. La ultimul recensământ populația română a constituit aproape 80%. Propaganda oficială sovietică sublinia ostentativ faptul că în Moldova trăiesc reprezentanți ai circa 100 de etnii. Prin slogane propagandistice se urmărea scopul anulării spiritului național românesc. Toate etniile erau purtătoarele culturii lor specifice. În literatura de specialitate se consideră că în societate nu pot coexista mai multe culturi egale. Permanent are loc o luptă între diferite culturi. Această doctrină sugerează ideea conform căreia culturile grupurilor etnice nu pot coexista pe plan de egalitate cu cultura dominantă. Prin cultură, diferite grupuri subordonate acceptă și trăiesc subordonarea.

Cultura este terenul pe care are loc și se constată lupta pentru hegemonie¹. Culturile mici sunt integrate în cultura dominantă, aceasta fiind numită politică de încorporare, sau hegemonică. Statele totalitariste au avut metodele lor de rezolvare a problemelor culturii și a multiculturalismului, care se înscriu în acest concept. Regimul comunist a susținut și a dezvoltat cultura socialistă. Aceasta era o cultură oficială, dependentă de ideologie, controlată și cenzurată, dar care beneficia de un sprijin din partea statului. Principiile fundamentale, pe care se baza politica partidului a fost cel al partinității, al caracterului de clasă al literaturii și artei, principiul caracterului popular al culturii, și cel al realismului socialist.

Componentele principale ale acestei politici au fost dictatul de partid, monopolismul ideologic, birocratismul, nivelul redus de cultură al conducătorilor de partid și de stat, mecanismul autoritar de adoptare a deciziilor. Statul totalitar a monopolizat toate formele și mijloacele vieții artistice, cultura fiind declarată o armă a ideologiei și un mijloc de luptă pentru putere. Cultura avea funcția de deservire a ideologiei comuniste. Ideologia purta un caracter ofensiv, care desfășura o luptă continuă, utilizând toate mijloacele. În orice manual al istoriei PCUS găsim următoarea frază: „Partidul Comunist a dus o luptă înverșunată împotriva tuturor varietăților de naționalism burghez și de șovinism al națiunii dominante, a apărut cu ardoare drepturile minorităților naționale”. Realmente se ducea o luptă doar împotriva a ceea ce se numește naționalism burghez. O anumită tendință în artă era declarată oficială și unică pentru toți. Acționa un sistem de umilire, urmărire, denunțuri, un sistem de intimidare a tot ce nu se încadra în limitele politicii oficiale în domeniul culturii. Plenarele C.C. al PCM spre exemplu, în anii ‘60 au destituit din funcție redactorii șefi ai revistelor „Nistru” și „Chipăruș” pentru naționalism. În locul lor au fost numite persoane care să promoveze neabătut linia ideologiei oficiale². Alexandru Moșanu a fost eliberat din postul de secretar științific al Institutului de istorie al Academiei de științe³. Exemple de astfel de acțiuni pot continua. Totodată menționăm că statul sovietic susținea o politică socială activă, care făcea ca avantajele culturii să devină accesibile majorității populației. Au fost înființate instituții și așezăminte culturale care au contribuit la evoluția progresului cultural din republică. Intelectualitatea republicii, într-o anumită parte a ei, avea încredere în structurile de partid și de stat.

Multiculturalismul în URSS se reducea la susținerea limbii ruse ca limbă de stat, crearea unui popor unic - *poporul sovietic*, dezvoltarea unei unice culturi, naționale după formă, și socialiste după conținut. Dar este stranie această formă. Iată, spre exemplu, o mostră de o astfel de atitudine. Organul oficial de presă al partidului PCM scrie despre Vasile Coroban, un critic literar notoriu, care a încercat să renască conștiința națională românească între Prut și Nistru. Într-un articol anonim i s-a incriminat setea de glorie, pe care o vâna, a fost tratat ca un intrus în domeniul criticii și al istoriei literare. Au fost efectuate referiri la studiile sale în problemele specificului național în literatură și ale originalității literaturii naționale, acuzându-l că face o revizie a moralei marxist-leniniste, că a alunecat pe pozițiile antislavone, antiruse. Sfârșitul articolului este concludent: „Nici

¹ Carez J.W., *Communication as Culture*, Boston, 1989, p. 56.

² Vladimir Beșleagă, *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar*, „Contrafort”, februarie-martie 2006, 22-23.

³ „Jurnal de Chișinău”, 7 septembrie 2006.

Coroban, nici altcineva – nimeni nu va stăvili furtunoasa dezvoltare a culturii norodului nostru – națională ca formă, socialistă prin conținut”. În Republica Moldova a fost creat un tablou forțat dogmatic al culturii, în conformitate cu care Rusia a fost din cele mai vechi timpuri factorul decisiv și progresist pentru dezvoltarea culturii. Literatura moldovenească n-a fost influențată de nimeni în așa măsură încât să se poată compara cu influența rusă, la fel ca și arta. De altfel, multiculturalismul în Moldova a însemnat rusificare.

Drept „bază” teoretico-științifică a acestei practici a fost elaborarea teoriei de contopire a limbilor și națiunilor și formării unei limbi comune pentru toate popoarele sovietice. La Congresul XXV al PCUS această teză a fost înaintată și dezbătută în ședința plenară: „Forța statului nostru socialist multinațional constă în prietenia de nezdruccinat a tuturor națiilor și naționalităților, care formează noua comunitate istorică de oameni – norodul sovietic. Înțeleptul curs al Comitetului Central al PCUS spre traducerea neabătută în viață a politicii naționale leniniste cimentează prietenia noastră, unitatea de monolit și coeziunea noastră” (din cuvântarea tovarășului G.A. Aliev, prim secretar al CC al Partidului Comunist al Azerbaiganului)⁴. Sub această lozincă teoretică s-a purces la o rusificare intensă, care s-a materializat în următoarele: Instruirea în limba română se înfăptuia numai în școlile de cultură generală. Toată documentația în organele de stat se înfăptuia în limba rusă. Tratatetele științifice apăreau exclusiv în această limbă. Editura „Știința” avea doar 10 procente de publicații în limba română. Procesul de rusificare începea în grădinițe și continua în școli de cultură generală. Programele școlare ofereau studierii limbii ruse un număr impunător de ore, pe când limbii „moldovenești” de două ori mai puțin. Toponimia românească era schimbată metodic cu cea rusească: Ialoveni a devenit Cutuzov, Hâncești – Cotovsc, Sângerei – Lazovsc.

În localitățile urbane a fost creată o „elită” intelectuală antinațională, care era străină de interesele, tradițiile, aspirațiile populației autohtone. O altă particularitate a basarabenilor, ce ține de psihanaliză, a fost tendința lor de a cunoaște profund cultura rusă pentru a cunoaște stăpânul mai bine chiar decât pe ei înșiși. Românii din Moldova căutau adesea să devină asemănători rușilor fie din prietenie, fie din dușmănie. Acest fenomen era caracteristic mai ales intelectualilor. Alt considerabil segment al populației române din Moldova a imitat neajunsurile caracterului rusesc, mitocănia, alcoolizarea, stilul mojicesc de relaxare, scuiparea pe demnitatea umană și națională.

Organele locale de stat din republică, în anii optzeci, au întreprins măsuri educative în vederea educării „internaționaliste” a populației. Așa au fost organizate universități ale prieteniei popoarelor, festivaluri ale creației populare, consacrate aniversării a 60 de ani de la formarea URSS, 60 de ani de la formarea R.S.S. Moldovenești, petrecerea unor treceri în revistă a activității printre tineret, consacrate aniversărilor Organizației Comsomolului. În instituțiile de cultură se propaga modul de viață sovietic și politica națională a PCUS. Casele de cultură din localitățile rurale, cluburile din orașe aveau standuri tematice cu sloganuri patriotice: despre prietenie, solidaritate și înflorirea republicilor. Seratele consacrate multiculturalismului aveau tematica: „În familia unică a popoarelor URSS, Stimate Lenin, vă raportăm”. Conștiința socială a fost mitologizată. Un mit al ei a fost și mitul cultural, conform căruia cultura

⁴ *Înfăptuirea politicii naționale leniniste a PCUS în Moldova la etapa actuală*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1977, p.24-25

rusă este superioară altor culturi, deși frățești, dar inegale ca valoare. Se mitologiza și noua orânduire, care a asigurat un trai fericit. Așa, spre exemplu, la congresul XXV al PCUS, I.I. Bodiul, prim secretar al PC al RSSM, spunea: „Norodul moldovenesc înțelege, că el își datorește succesele creșterii potențialului Uniunii RSS, contribuției de neprețuit a fiecărui norod la cauza comună a construirii comunismului. Pentru munca creatoare spre binele Patriei, pentru marea frăție de nezdruccinat oamenii muncii din Moldova aduc adânci mulțămiri tuturor noroadelor sovietice și le dau asigurări, încredințază scumpul nostru Partid Comunist, că vor păstra și vor dezvolta și de acum înainte marea prietenie leninistă a popoarelor, născută de Octombrie”⁵. Limba de lemn propunea fraze care subliniau o realitate inexistentă, dar dorită de conducerea de vârf a Statului și Partidului, care erau următoarele: Prin eforturile comune ale poporului sovietic multinațional în țara noastră a fost construită societatea socialistă dezvoltată, a fost rezolvată cu succes problema națională. Cincinalele contribuiau la faptul că „au devenit și mai puternice unitatea politico-morală a societății sovietice, prietenia frățească a tuturor popoarelor țării noastre”⁶. „Socialismul dezvoltat este o societate cu structură socială de același tip ce nu cunoaște antagonismul de clasă și cel național, fapt, care face uniunea frățească și coeziunea națiilor neobișnuit de trainice și monolite. Dinamismul, unitatea monolitică crescândă a poporului sovietic, se apropie tot mai mult clasele și grupele sociale, care formează societatea sovietică. Și aceasta, tovarăși, este foarte bine: noi mergem tot mai departe pe calea spre comunism”⁷. Noul om, format de ideologia sovietică era după conținut sovietic, după formă rusofil. Această activitate a dus la nivelarea personalităților și nu au avut efectele scontate de stat.

În țările cu regimuri democratice situația era de altă natură, deși probleme au existat. Arend Lijphart, în studiile sale, se exprimă în felul următor: „afirmația, conform căreia e dificil de realizat sau de menținut o guvernare democratică stabilă într-o societate caracterizată prin pluralitate este binecunoscută în științele politice – având o tradiție care merge înapoi până la Aristotel ... Omogenitatea socială și consensul politic sunt considerate condiții esențiale sau factorii care favorizează în mare măsură apariția unei democrații stabile. Și invers, diviziunile sociale adânci, și diferențele politice din cadrul societăților caracterizate prin pluralitate sunt făcute adesea responsabile pentru instabilitatea și dezmembrarea societăților democratice”. Michael Lind afirmă, fără ezitare, că: „este de necontestat că în societățile divizate din punct de vedere lingvistic și cultural democrația nu duce aproape niciodată la rezultate așteptate”.

Mulți cercetători consacrați se întreabă „este oare posibil să fii egal și diferit în același timp?” Există câteva cazuri de succes în rândul mai multor duzine de țări multinaționale, în care problemele diversității entoculturale au fost rezolvate în mod democratic: Elveția, Belgia, Canada, SUA. Opiniile acestea ne vorbesc despre complexitatea problemelor abordate. După 1989, Moldova s-a confruntat cu situații noi: politicile culturale s-au liberalizat. A avut loc o deschidere spre Occident, s-au introdus teme interzise anterior în peisajul cultural, au apărut noi expresii artistice, s-au dezvoltat noi practici culturale. În acești ani s-au ivit edituri private, librării, tipografii, agenții de impresariat. S-au construit organizații culturale apolitice, asociații, fundații, cluburi. Dar

⁵ *Înfăptuirea politicii naționale leniniste a PCUS în Moldova la etapa actuală*, p.27

⁶ *Ibidem*, p.28

⁷ *Politica și comunicarea în tranziție*, Chișinău, 2006, p.178

cultura a dispărut de pe lista priorităților. Scuza principală: nesfârșitele dificultăți ale tranziției și bugetele de austeritate.

Comercializarea din sfera culturii este o trăsătură de perspectivă și ea cere privatizare, marketing, management eficient. Instituțiilor culturale li se cer din ce în ce mai mulți indicatori de performanță, realizări tehnocratice și o administrare de tip business. Problema multiculturalismului a căpătat noi nuanțe. În statele postcomuniste există un deficit de democrație. După cum vedem, cultura trece printr-o criză economică. În Republica Moldova societatea s-a divizat în bogați și săraci. Raportul veniturilor a 10% din populația bogată și salariul a 90 % din populație a fost de 17:1. În țările occidentale prospere proporția e de 8 la 1, iar în Suedia de 4 la 1. Problemele sociale au devenit prioritare. Multiculturalismul în Republica Moldova trebuie analizat și privit din perspectiva soluționării problemelor economice și politice. Reprezentanții etniilor conlocuitoare consideră că problemele cruciale ale Republicii Moldova sunt: șomajul 48% moldoveni, 53% ucraineni, salariile mici 49% bulgari 53% moldoveni găgăuzi, ucraineni, și corupția 25% ucraineni, 37% moldoveni ⁸. Dar nici rezolvarea lor nu este o garanție a soluționării acestor ecuații. Chiar în statele dezvoltate există probleme de acest gen, spre exemplu Matteo Giann în studiul său *Multiculturalism and Political Integration. The Need for a Differentiated Citizenship* spune că diversitatea etno culturală, pe de o parte, și lipsa unor soluții instituționale adecvate pentru administrarea eficientă a diversității, pe de altă parte, constituie o provocare de care democrația se lovește în zilele noastre. Soluția pe care ne-o oferă acest autor este următoarea: „tratament diferențiat pentru diferitele categorii de grupuri etnoculturale, în funcție de nevoile specifice ale acestora, drepturi de autogovernare pentru minoritățile naționale, drepturi politice pentru comunitățile de emigranți și drepturi speciale de reprezentare pentru comunitățile dezavantajate și marginalizate”. Gianni spune că statul trebuie să merite loialitatea cetățenilor săi, și pentru ca acest lucru să devină posibil cetățenia nu poate fi „o sferă a excluderii, ea trebuie să fie potrivită pentru funcția de integrare”. Aceasta este o teorie liberală actuală, în contextul integrării europene a Republicii Moldova.

În Republica Moldova problemele multiculturalismului, în etapa actuală, se rezolvă complex. Constituția garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității etnice. Legea asociațiilor obștești oferă persoanelor aparținând minorităților naționale, posibilitatea să creeze organizații etno-culturale pentru a-și reprezenta, promova, și realiza mai eficient interesele sociale, economice, lingvistice, culturale. La nivel legislativ, toate etniile conlocuitoare au dreptul la instruire în limba maternă. În Constituția Republicii Moldova se asigură ocrotirea și dezvoltarea limbii populației găgăuze, cea mai mare parte a căreia locuiește pe teritoriul republicii. Republica Moldova asigură pe teritoriul său condițiile necesare pentru folosirea și dezvoltarea limbii ruse ca limbă de comunicare, precum și a limbilor populațiilor de alte naționalități. În Republica Moldova au fost create organisme specializate menite să rezolve problemele multiculturalismului și a problemelor interetnice. Printre ele menționăm: Departamentul Relații naționale și Funcționarea limbilor, comisia parlamentară pentru drepturile omului, culte, minoritățile naționale și comunitățile externe, Institutul de Cercetări Interetnice al Academiei de științe a Republicii Moldova,

⁸ Levente Salat, *Multiculturalismul liberal*, Iași, Polirom, 2001, p.183

serviciul specializat din cadrul Ministerului Educației și Științei. În fiecare primărie municipală și consiliu județean este desemnat un specialist pentru problemele funcționării limbilor și relațiilor interetnice. Menționăm că Republica Moldova a aderat la principalele acte legislative internaționale, care reglementează respectarea atât a drepturilor colective, cât și a drepturilor individuale ale persoanelor, aparținând minorităților naționale. Sondajele sociologice arată că cetățenii din localitățile urbane au o atitudine echilibrată și neagresivă față de problemele comunicării interculturale și interetnice. Menționăm, în acest context, mentalitatea basarabenilor, care include astfel de calități precum comunicabilitatea, bunăvoința, ospitalitatea – deprinderi de a conlocui într-un mediu polietnic ce asigură o atmosferă binevoitoare.

Dar națiunea de bază, paradoxal, este lipsită de dreptul de a-și exercita comunicarea în limba română. Lucrătorii organelor de stat nu respectă regulamentul cu privire la executarea Legii referitor la funcționarea limbilor, potrivit căruia ei sunt obligați să posede limba oficială. Spațiul informațional este predominant rusesc. Cota ziarelor editate în limba română este de 40% din total, iar revistelor și altor publicații periodice le revine 26%. Businessul din Republica Moldova este deținut de firmele rusești. Populația rusofonă din republică, deseori este nemulțumită de statutul limbii române. Există forțe politice influente, care sunt coagulate în jurul intereselor legate de pozițiile privilegiate din trecut și pedalează sentimentele naționale ale grupurilor rusofile și frânează procesul de democratizare. Așa, spre exemplu, grupurile etnice minoritare din Republica Moldova vociferează că nu sunt reprezentate suficient în Ministerele justiției, acolo fiind 590 de moldoveni anchetatori și procurori, și doar 47 de ucraineni și 43 ruși, la Ministerul energiei lucrează doar doi ucraineni și un rus. În cadrul personalului de 1096 persoane al Ministerului Afacerilor Interne, numai 75 sunt ucraineni, ruși 51, găgăuzi 8, bulgari 5. Aceste declarații se fac la niveluri internaționale, ignorându-se faptul că reprezentanții minorităților naționale nu depun eforturi elementare de a cunoaște limba de stat. Menționăm că autoritățile Republicii Moldova au suspendat atestarea cadrelor la capitolul cunoașterea limbii de stat. Dar alolingvii se plâng că au puține șanse de a fi promovați și avansați pe linie ierarhică. În presa de limbă rusă se cere insistent elaborarea și adoptarea unei noi versiuni a Legii cu privire la funcționarea limbilor, candidaților, ce nu cunosc limba de stat să li se ofere posibilitatea să ocupe funcții publice, iar statul să le creeze condiții pe cheltuiala sa ca ei să își poată însuși limba de stat la nivelul comunicării necesar pentru îndeplinirea obligațiilor profesionale. Anul acesta sărbătorirea Zilei Limbii române nu a fost organizată în Piața Marii adunări naționale. Mihai Cimpoi a menționat că „se șterge cu buretele ce s-a produs în anii 1989 și 1991, pentru a continua procesul de știrbire a identității naționale”⁹. Scriitorul Vladimir Beșleagă menționează, cu tristețe : „...iarăși suntem nevoiți a ne confrunta cu aceeași veche durere: de a ne dovedi identitatea de români în istorie și în actualitate, de a demonstra că vorbim și scriem o singură limbă dimpreună cu frații noștri din Țară și că avem a lupta cu aceleași teorii de fabricație colonialistă țaristo-sovietică prin care forțele neocomuniste restauratoare ne împing din ce în ce mai mult în îmbrățișarea fatală a nesățiosului și sângerosului monstru imperial din răsărit”¹⁰. Cercetătorii menționează că, deși au trecut cincisprezece ani de la decretarea limbii române drept limbă de stat, problema integrării minorităților naționale nu s-a reușit.

⁹ „Jurnal de Chișinău”, 26 august 2006.

¹⁰ „Contrafort”, februarie-martie 2006, p.23.

Doar un număr mic de copii din familiile rusofone posedă limba română la nivelul cuvenit. Se poate presupune că majoritatea populației rusofone din Moldova susținea sau accepta democratizarea URSS, însă nu a acceptat dezmembrarea ei și crearea statului independent Republica Moldova. Practic, lipsește dialogul între două comunități. Sondajele de opinie realizate sporadic în Republică arată că populația rusofonă este orientată spre colaborarea cu Moscova, iar cea română spre integrarea europeană.

În sondajele sociologice se evidențiază un grup de respondenți, care consideră că națiunea titulară nu se bucură deplin de drepturile sale civile. Educația culturală a populației în ultimii ani s-a redus considerabil. Vizitarea teatrelor profesionale s-a micșorat, a scăzut numărul de cărți și reviste la bibliotecile publice. Aceste realități nu contribuie la soluționarea pozitivă a problemelor multiculturalismului. Problemele culturale în Moldova sunt agravate de sărăcia materială. În anii 2000-2001, sate întregi erau depopulate, fiindcă locuitorii lor erau plecați peste hotare să lucreze la negru.

Soluțiile acestor probleme constau într-o educație democratică și căutarea unor noi mijloace sociale, legislative.

Exemplele Statelor Occidentale nu pot fi utilizate, fiindcă ele au trecut prin procesele politice similare mult mai devreme din punct de vedere istoric și au utilizat metode mai puțin democratice pentru a-și făuri statul național; acum își pot permite să recunoască pluralitatea fără să-și pericliteze integritatea. Cultura națională și interesul național în statele occidentale funcționează eficient, occidentalii nu mai vorbesc despre aspectele naționale ale culturii, fiindcă ele sunt protejate de legi și structuri ale statului. Ne-am permite o comparație istorică: în sec. al XVIII-lea, spre exemplu, doctrina Iluminismului, în Franța, era cosmopolită, în Țările Române doctrina Iluminismului era naționalistă fiindcă Iluminismul a însemnat apeluri spre unitatea națională și făurirea statului național. Statele occidentale au valorificat potențialul culturii lor naționale. Starea politică și socială a Republicii Moldova este diferită de cea a statelor europene avansate; doctrinele, experiența lor trebuie studiate, dar utilizarea lor mecanică trebuie evitată.

Soluția de rezolvare a problemelor multiculturalismului în Republica Moldova, în etapa actuală, constă, după părerea noastră, în întărirea statului de drept, soluționarea problemelor economice și sociale ale populației și căutarea noilor metode de rezolvare a problemelor etnoculturale. Am sugera doar câteva soluții care țin de domeniul dezvoltării comunitare, a mass-media și educației. Ar fi util de a dezvolta colaborarea dintre structurile administrației publice și organizațiile neguveranamentale, care se ocupă de rezolvarea problemelor culturii naționale, includerea liderilor de opinie din sfera culturii în luarea deciziilor administrației locale. Elaborarea, în mass-media, a unor campanii ample pentru promovarea dialogului intercultural; elaborarea și implimentarea unei programe școlare și universitare de învățământ, care să promoveze valorile culturii naționale și a dialogului dintre culturi, crearea în muzee a secțiilor culturii naționale; organizarea pe posturile TV și radio a unor mese rotunde cu participarea reprezentanților liderilor culturii naționale și a altor culturi pentru discutarea problemelor relațiilor interculturale. Dialogul intercultural cere și o afecțiune psihologică dat fiind faptul că individul este purtător al unei culturi, iar succesul în promovarea multiculturalismului este condiționat și de o plasare în perspectiva existențială a unei alte culturi. Această perspectivă este emotivă și volitivă. Individul trebuie să adopte un alt sistem de valori, trebuie să se identifice cu cei cu care se află într-o interacțiune culturală. În acest context apare problema toleranței dintre indivizi și între grupuri.

Deși în literatura editată în Republica Moldova, vezi spre exemplu *Mass-media și comunicarea interculturală*¹¹, se subliniază aportul pozitiv al pluralității lingvistice și etnoculturale al societății multiculturale, considerăm că sarcina societății moldovenești, în etapa actuală, este fortificarea pozițiilor culturii române. Apoi vom purcede la realizarea perspectivei interculturale, întemeiată pe principiile cooperării, intercunoașterii și interacțiunii culturilor, renunțând la jústapunerea lor.

Alte soluții oferite de cercetătorii din Republica Moldova țin și de crearea unei idei naționale. Vezi, spre exemplu, articolul lui Mihai Guzun, *Minoritățile naționale din Republica Moldova între trecutul la timpul prezent și prezentul la timpul viitor*¹². Autorul crede că s-ar putea porni de la ideea aceluiași destin, astfel potențialul politic și sentimentul național ar fi pus în valoare deplină. Cert este că, acum, autoritățile statului nu fac față cerințelor de perspectivă. Astfel, concepția politicii naționale a Republicii Moldova este un exemplu de răspuns ineficient la provocările prezentului.

Bibliografie generală

Negru Gheorghe, *Politica etnolingvistică în R.S.S. Moldovenească*, Chișinău, Prut Internațional, 2000.

Heitmann Klaus, *Limbă și politică în Republica Moldova*, Chișinău, Arc, 1998.

Salat Levente, *Multiculturalismul liberal*, Iași, Polirom, 2001.

Concepte fundamentale din științele comunicării și studii culturale, Iași, Polirom, 2001.

Istoria Partidului Comunist al Moldovei. Studii, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1982. *Raportul național al dezvoltării umane. Republica Moldova*, UNDP, 2000.

Românii. Psihologie. Identitate spirituală, București, Semne.

Multiculturalism and the Republic of Moldova. Problems. Solutions

In this paper the author tries to elucidate problems of the multiculturalism of the Republic of Moldova. There didn't exist political traditions and democratic solutions in order to solve the equations of multiculturalism. The author suggests that the cultural problems are used by the political forces in order to preserve the social privileges from the Soviet Union period. In the article, there are sketched some practical recommendations regarding the intercultural communication which would improve the current situation.

¹¹ Aurelian Lavric, Tatiana Moraru, *Mass-media și comunicarea interculturală*, FPS „Multicolor”, CCRE „Presa”, Chișinău, 2005, p.21.

¹² Mihail Guzun, *Minoritățile naționale din Republica Moldova între trecutul la timpul prezent și prezentul la timpul trecut / Politică și comunicarea în tranziție*, Chișinău, 2006, p.178.